

COVID-19 ÖNCESİ VE SONRASI DÖNEM İÇİN ENFLASYON VE FAİZ DEĞERLENDİRMESİ: ABD-TÜRKİYE-ÇİN

Covid-19 Before And After Period For Inflation And Interest Rate: Usa-Turkey-China

Reference: Ulusoy, T. & Civek, F. (2020). "Covid-19 Öncesi Ve Sonrası Dönem İçin Enflasyon Ve Faiz Değerlendirmesi: Abd-Türkiye-Çin", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 6(39): 2626-2636.

Prof.Dr. Tolga ULUSOY

Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık, Kastamonu/Türkiye
ORCID ID: 0000-0002-4367-0877

Funda CİVEK

Hitit Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü Doktora Öğrencisi, Kastamonu/Türkiye
ORCID ID: 0000-0002-8300-6402

ÖZET

2019 yılının Aralık ayında ilk kez Çin'in Hubei eyaletinin başkenti Wuhan kentinde görülen COVID-19 virüsü, kısa zaman zarfında küresel bir sorun haline aldı. Dünya ekonomisinde gündeme oturmasıyla ülkeler için bir tehdit haline gelmiş ve endişe giderek artmıştır. Bu virüsün salgına dönüşmesi ekonomik açıdan olumsuz etkiler doğurmuş ve global ekonominin değişimine sebep olmuştur. Virüsün bu denli yayılmasının sonucunda ekonominin büyük devletlerinden olan ABD ve Çin başta olmak üzere Türkiye'de enflasyonda ve faiz oranlarında gözle görülen düşüşler yaşanmıştır. Enflasyon, mal ve hizmetlerin fiyatlarının artması iken faiz ise ana para dışında alacaklı tarafına ödenen ek gelir kalemidir. Salgının sonrası enflasyon ve faiz oranlarında ki düşüş salgının baş gösterdiği, dünya ekonomisinde ikinci sırada olan Çin ekonomisini ilk olarak etkilenmesi diğer ülkeleri de etkilemektedir. Bununla birlikte doğuracağı olumsuzluklarla ileri ki zamanda beklentilerin ne olacağı öngörülememektedir. Araştırmada enflasyon ve faiz değerlerini ele alınarak ABD, Çin ve Türkiye ekonomik değişkenler üzerinde durulmuştur. Çin'de başlayan bu ekonomik buhran tüm dünyada kelebek etkisi yaratmıştır. Verilere bakıldığında her üç ülkede de aynı yönde gelişmeler ile karşılaşmaktadır. Faizlerin etkilenmesi, enflasyondaki ciddi artış, ticaret hacmindeki daralmadan kaynaklanan para giriş ve çıkışlarındaki dengesizlikler, kurlardaki tutarsızlıklar, hizmet sektöründeki %50'ye varan daralmalar ile birlikte önü alnamaz bir resesyona doğru gidildiğini göstermektedir. ABD ve Çin arasında yaşanan gerginlikler, ardından patlayan salgın, iki ülkenin faiz ve enflasyonunda oluşan değişikliğin, Türkiye'yi doğrudan etkileyeceği bir gerçektir.

Anahtar Kelimeler: Korona Virüs (COVID-19), Faiz, Enflasyon, ABD, Çin, Türkiye.

ABSTRACT

The new type of coronavirus (COVID-19), which was first appeared in Wuhan, the capital of the Hubei province of China in December 2019, has become a global problem in a short time. It has become a threat for the countries and anxiety has gradually increased due to the fact that it is on the agenda in the world economy. The transformation of this virus into an epidemic had negative economic consequences and caused the change of the global economy. As a result of the spread of such a virus which is one of the giant US economy has experienced and observed decline in inflation and interest rates in Turkey, especially in China. Inflation is an increase in prices of goods and services, while interest is an additional income item that is paid to the creditor side other than the main currency. Inflation and interest rates after the epidemic, the Chinese economy, which is the second place in the world economy, is affected by other countries. However, due to the negativities it will cause, it cannot be predicted what the expectations will be in the future. Research by considering inflation and interest values in the United States, China and Turkey have been focused on economic variables. This economic depression, which started in China, has created a butterfly effect all over the world. Looking at the data, developments in the same direction are encountered in all three countries. The impact of interest rates, a serious increase in inflation, imbalances in money inflows and outflows caused by a contraction in trade volume, discrepancies in exchange rates, and a contraction of up to 50% in the service sector indicate that we are heading towards an irresistible recession. It is a fact that the tensions between the United States and China, followed by the outbreak, and the change in the interest and inflation of the two countries will directly affect Turkey.

Key Words: Corona Virus (Covid-19), Interest Rate, Inflation, USA, China, Turkey.

1. GİRİŞ

Dünyanın tamamında hızla yayılan COVID-19 salgını Çin'in Wuhan kentinde 2019 yılının Aralık ayında ilk vakalar görülmüştür. Virüs dünyanın genelinde hızla yayılmıştır. Vaka sayısı 5 milyonu aşarken, hayatını kaybeden kişi sayısı da 300 binin üzerindedir. Salgınların dünyada ekonomide yarattığı beklenmedik etkileri olabileceği, koronavirüsünden önce dünyada etkili olan veba salgını, İspanyol gribi, SARS salgını gibi önemli örnekleri vardır.

21. yüzyıl da olmamıza rağmen dünyada birçok ülke virüs gibi viral salgınlar hakkında yeterli birikim ve donanımına sahip olunmadığı ortaya çıkmıştır. Olası bir salgın ülkelerin hazırlıksız yakalanması ve bu durumla baş edememesi durumu her açıdan etkili olacaktır. Salgınlarla ekonomik buhranlar arasında bir ilişki olduğu çalışmalar tarafından saptanmaktadır. Ayrıca bu tür viral salgınlar küresel bir izolasyon gerektirdiği için yayılmalarının önüne geçmek zaman almakta bu yüzden ekonomik ve sosyal sonuçları ağır olmaktadır (Alpago ve Alpago, 2020). Koronavirüs salgınının Çin'in Wuhan kentinde görülmesi ve hızla yayılması tüm sektörleri olumsuz etkilemiştir. Böyle yıkıcı etkisi olan salgınların önüne geçebilmek ve etkisinin azaltılabilmesi önemli bir adım olacaktır. Toplumlarda salgın sonrası yaşanan hem ekonomik hem de sosyal-psikolojik açıdan etkilerinin önemli olduğu görülmektedir. Salgının küresel ekonomiyi önemli derecede etkilemesi faiz düşüşlerine, enflasyonun artmasına ve ülkelerin koronavirüs öncesi hedefledikleri politikaların ilerlemesini yavaşlatmasına neden olmaktadır.

Dünyayı etkisi altına alan koronavirüs sonrası ülkeler ekonomilerini güçlü tutabilmek için birçok politikalar belirlemiş ve bu politikaları uygulamaya çalışmışlardır. Koronavirüs sonrası ekonomide uyguladıkları politikalar piyasada hem arz hem de talep yönünde azalmalara neden olmuş bu da enflasyonun düşmesine yol açmıştır.

Bununla birlikte nakdin ya da kredinin ederi olan getirinin de pahalılıktan etkilenmesi kaçınılmaz olacaktır. Nitekim ülkelerin acil durum toplantıları sonrasında aldıkları kararlarda faizlerde düşüş yaşandığı görülmektedir. Birbirleriyle etkileşim içinde olan enflasyon ve faizin koronavirüs salgını sonrası ülkeleri oldukça etkilediği salgından sonrada bir süre daha etkileyeceği öngörülmektedir. Koronavirüs dünya ekonomisinde ikinci sırada olan Çin'de büyüme tahminlerini düşürmektedir. Küresel ticarete bu ilişkiler ABD ve Türkiye'yi olumsuz etkileyecektir.

Covid-19 salgınının ekonomik açıdan olumsuz etkileri ilk olarak salgının başladığı Çin'de görülmektedir. Kapatılan birçok fabrika ve mağazalar Çin piyasasında düşüşe neden olmuş bu da arz-talep dengesini bozmuştur. Ekonomiyi güçlü tutabilmek için enflasyon-faiz oranlarında düşüşe gidilmiştir. Küresel anlamda salgının hızla yayılmasıyla ticaret savaşı içinde olan ABD-Çin ilişkileri de bu durumdan etkilenmiştir. Çin'den gelen dolarlar belli bir süre bekletilerek ABD piyasasına hemen sürülmemiştir. ABD'nin ekonomide uyguladığı bu tedbirler salgını en az zararla atlama çabalarıdır. Dünya ekonomisinde ilk sırada olan ABD'de küresel ekonomi de büyüme salgın sonrası gerilemeye başlamıştır. Finansal piyasalarda yaşanan düşüşler, petrol fiyatlarının sürekli düşmesi, kapatılan mağazalar, borsa da yaşanan olumsuzluklar gibi birçok neden ABD ekonomisini tedbir almaya yöneltmiş bunun için ekonomi destek paketleri açıklanmıştır. Salgından etkilenen bütün dünya ülkeleri gibi Türkiye ekonomisi de durma noktasına gelmiştir. Koronavirüs sonrası ABD, Çin ve Türkiye ekonomisinde neler olacağı ve dünya ekonomisindeki etkilerinin olumlu ya da olumsuz yönleri uzun süreli bir zaman da anlaşılacaktır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Işık (2020) Uluslararası Finans Kurulu'nun (IIF) 12 Mart'taki Küresel Makro Görüş Raporu'na göre COVID-19'un, yabancı sermaye aksiyonlarının durduğu dönemde gelmesi ve sonucunda küresel ekonomiyi durdurması konusu ele alınmıştır. Baker ve diğ. (2020) yaptıkları çalışmalarında, ileriye dönük önlemlerin COVID-19 krizinin makroekonomik etkilerini değerlendirmek için tahmini model oluşturmuştur. Soydan (2020) Türkiye'de enflasyonun yüzde 12'nin üzerinde seyir etmesiyle Merkez Bankası'nın politika faizi eksiye inmiştir. (DW.COM) Barua (2020) makalesinde, tedarik zinciri, ticaret, yatırım, fiyat seviyeleri, döviz kurları, finansal istikrar, risk ve ekonomik alanlar dahil COVID-19 olası makroekonomik şoklar üzerinde çalışmıştır. Falakaoğlu (2020) yapmış olduğu çalışmada koronavirüs salgını ekonomide güvenli liman arayışına sebep olurken dolar ve altın fiyatlarının yükselmesi ekonomileri zarara sürükledi, sonucuna ulaşmıştır. Çakmaklı ve diğ. (2020) yılında yapmış oldukları çalışmada, gelişmekte olan piyasaların (EM) krize dönüşebileceği ve Türkiye'deki etkileri üzerine çalışılmıştır. Caracciolo ve diğ. (2020) yapmış oldukları çalışmada, COVID-19 ile ilgili ekonomik konular, makroekonomik politikalar ve finans sektörünün rolünü araştırmıştır. Carlsson-Szlezak ve diğ. (2020), küresel ekonomide durgunluğun

öngörülemezliği, durgunluğun ne kadar kötü olacağına bilinmemesi, büyümeyi ve iyileşme senaryolarının kalıcı olup olmayacağı konusu incelenmiştir. Dağlı (2020) korona virüsünün etkileri ve Çin'in ekonomisinin küresel konumu üzerinde araştırma yapmıştır. Dietrich ve diğ. (2020) korona virüsünün enflasyon üzerinde beklenen etkisi ve para politikasının doğal faiz oranındaki düşüşe uygun olup olmadığına eleştirel olarak bakılmıştır. Bal (2020) yapmış olduğu çalışmada, koronavirüsün küresel ekonomide durgunluğa neden olması ile düşüşteki petrol fiyatları dünya genelindeki piyasaları alt üst etmesi incelenmiştir. Fernandes (2020) COVID-19 krizinin ülkeler arasındaki ekonomik etkisi ve GSYİH büyümesi hakkında tahminler üzerinde çalışmıştır. Hevia ve Neimeyer (2020) çalışmasına göre, gelişmekte olan ekonomiler korona virüs salgınına kontrol altına alabilmek ve iktisadi faaliyetlerdeki sınırları geniş tutabilmek için ekonomileri gelişmiş ülkelere göre daha sıkı politikalar uygulayarak sağlamalıdır, sonucuna varılmıştır. InvestAZ (2020) çalışmada, korona virüsünün finansal piyasalara etkisi ve virüs sonrası Çin'de yaşanan olumsuzluklar üzerinde durulmuştur. Suresh Lal (2020) yılında yapmış olduğu çalışmada, hastalıkların kökenini ve tarihsel geçmişini inceleyerek, COVID-19 salgınının yarattığı ekonomi açısından istatistiksel tahminler üzerine çalışmaktadır. Liu ve Hu (2020) yılında yapmış oldukları çalışmada, COVID-19 salgını Çin'in küresel ekonomideki dengesizliği artırması sonucu tüketime teşvik etme ve uluslararası işbirliğini güçlendirme planlarına yönelmesi konusu üzerine çalışmışlardır. Ma ve diğ. (2020) yılında yapmış oldukları çalışmada, COVID-19'un küresel ekonomi ve finansal etkileri, GSYİH büyümesi, maliye politikası, finansal piyasalar ve kurumsal faaliyetler üzerindeki etkilerin tahmini konusunda incelenmiştir. Maital ve Barzani (2020) yapmış oldukları çalışmada, COVID-19'un küresel ekonomi üzerine araştırma ve raporların analizi yapılmıştır. Makridis ve Hartley (2020) GSYİH'nin büyüme oranı üzerindeki etkisi hakkında tahminler üzerine çalışmışlardır. Mann (2020) makalesinde, yeni korona virüsünün ülkeler ve küresel ekonomi üzerindeki etkisine bakılarak küresel büyüme düşüş yaşandığını çalışmada ifade etmiştir. Karacaer Ulusoy (2020) çalışmada, önümüzdeki süreç de dünya ekonomisinde uzun sürecek düşük büyüme döneminde FED' in alabileceği kararlar incelenmiştir. Sağlam (2020) koronavirüsün Türkiye'nin ekonomisini nasıl etkilediği, koronavirüs sonrası beklentiler, ekonomide olası senaryoların neler olabileceği, nasıl etkileneceği ve alınabilecek bazı önlemler üzerinde durulmuştur. Ozili ve Arun (2020) makalesinde, COVID-19'un ülkelere ve pazarlara yayılmaya başladığı dönemle birlikte birçok kısıtlayıcı tedbirler, ekonomik faaliyetlerde ve borsa endeksi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Qiu ve diğ. (2020) yılında yapmış oldukları çalışmada, Çin'de baş gösteren yeni COVID-19 virüsünün hızla yayılmasıyla birlikte sosyoekonomik faktörler incelenmiştir. Ruiz Estrada (2020) makalede, COVID-19'un ekonomide kısa vadede (1 yıl) ve uzun vadedeki (10yıl) performansı üzerindeki etkisini değerlendirmek için makroekonomik göstergeler sunmuştur. Sansa (2020) çalışmada, ABD ve Çin'in COVID-19 sonrası finansal piyasalar üzerindeki etkisini değerlendirmiştir. Sukharev (2020) makalede, koronavirüsün ekonomik kriz üzerindeki etkilerini ortaya koymak, tehdit ve riskleri değerlendirmek için yöntem geliştirme konusunda incelemeler yapmıştır. Zhang ve diğ. (2020) makalede, politika müdahalelerinin sonuçlarını ve finansal piyasaların ne ölçüde belirsizlik getireceğinin analizi yapılmıştır.

3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Enflasyon ve Faiz Değerlendirme

Enflasyon, mal ve hizmet ederlerinin genel düzeyinde meydana gelen devamlı yükseliş şeklinde ifade edilmektedir. Enflasyon, yalnızca bir ya da birkaç mal ve hizmetin değil, ortalama bir tüketicinin yıl içinde kullanmış olduğu bütün mal ve hizmetlerde oluşan fiyat farklılığını kapsamaktadır. Ayrıca fiyatlarda meydana gelen yükselişin enflasyon olarak ifade edilebilmesi için yalnızca sadece belirli bir periyot için değil, devamlılığının sağlanması gerekmektedir (TCMB,2013). Enflasyon maliyeti tüketicileri ve yatırımcıların karar alma sürecinde etkili olarak görülmektedir. Yüksek enflasyonun olduğu ülkelerde ekonomik açıdan belirsizlik ve bireyleri tüketim ve yatırım konularında kararsızlığa neden olmuştur. Enflasyon ortamında fiyatlar sürekli artış göstermektedir bu da gelecek dönemlerdeki maliyetlerin ve karların belirsizlik içinde olmasını

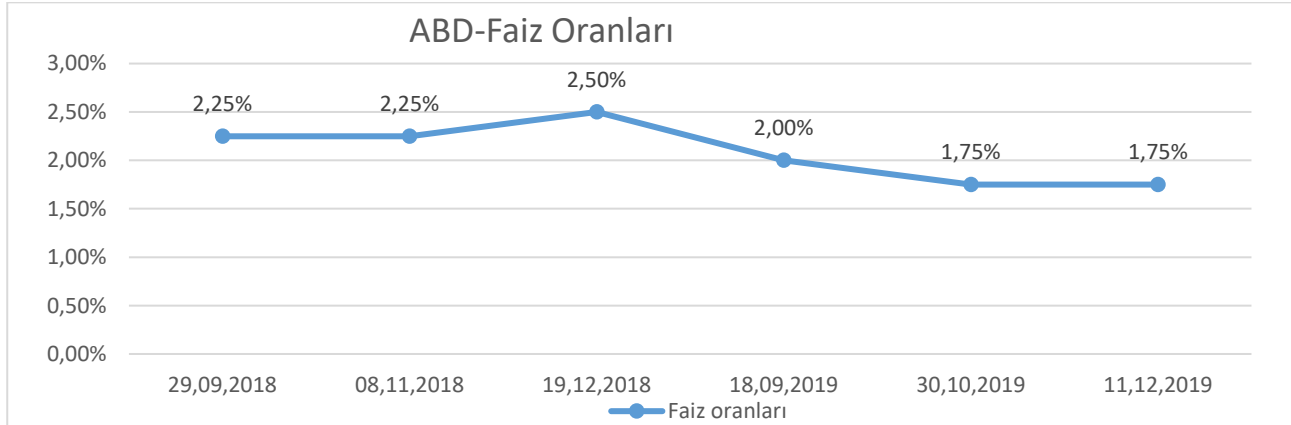
etkilemektedir. Sosyal yaşamda fiyat seviyelerinin giderek artmasıyla paranın satın alma gücü düşmekte böylece refah düzeylerini azalmaktadır. Enflasyon oranlarındaki yükseliş ülkenin dünya ekonomisindeki rekabet gücünü azaltmakta ve uluslararası piyasalarda etkisinin az olmasıyla ödemeler dengesi açığı artmaktadır.

Enflasyon yanı sıra etkili olan ve bir diğeri unsur faiz oranlarıdır. Yüksek enflasyon faiz oranlarını etkilerken, yüksek faiz de enflasyonu etkilemektedir. Faiz, borç anlaşmasının satışı sonucu anaparadan hariç elde edilen getiri oranıdır. Faiz oranları ekonomiyi önemli derecede etkilemektedir ve para arz ve talebine göre belirlenir. Yüksek faizli ülkelerde yatırım, üretim ve tüketim engeli doğurmaktadır ve gerilemesine neden olmaktadır. Getiriler asgari fiyatlardaki yüzde artışa yani enflasyon oranı eşit olmalıdır ki yapılan tasarruflar gerçek getiri manasında bitmemelidir. Anapara artı faiz getirisi ile tasarruf edenin satın alma gücünü muhafaza etmeye devam ettiğini farz edebiliriz (Yatırım Kredi, 2020). Faiz oranları döviz kurunda önemli paya sahiptir ve faiz oranlarındaki azalma döviz çıkışına ve ülkenin parasının değer kaybına neden olmaktadır.

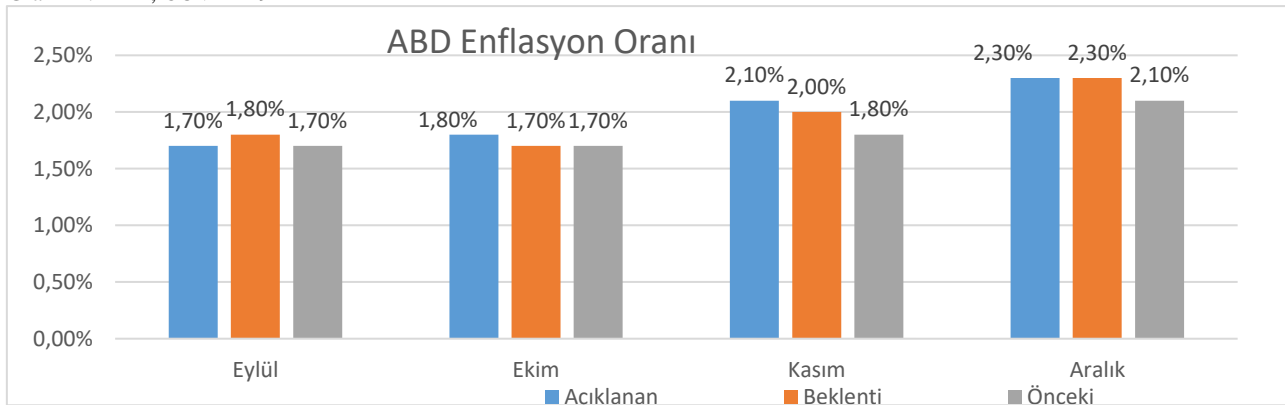
3.2. ABD, Çin, Türkiye’de Koronavirüs Öncesi Dönemde Enflasyon ve Faiz

3.2.1. ABD’de COVID-19 Öncesi Ekonomi

Salgın öncesi ABD ekonomisi faiz oranlarının da indirmeye gidilmesiyle büyük bir adım atmıştır. Fed’in aldığı faiz oranında 0.25’lik iskontoya gitmesi 2008 ‘den günümüze yapılan ilk faiz iskontosu olmuştur. FED, faiz iskontosu hükmünün sebebini, gelecekteki büyüme hususunda "belirsizliklerin olduğu bir periyotta Amerikan ekonomisine destek olma" amacıyla ifade etti (BBC,2019). FED’in bu kararlar global büyüme gayelerinin yavaşlaması Çin ile olan ticaret savaşlarının etkili olduğu görülmektedir. COVID-19 salgını öncesinde de küresel olarak bir durgunluk söz konusu iken COVID-19 salgını sonrası durgunluk devam etmektedir. FED kararları dünya ekonomisinde büyük yeri olduğu için alınan kararlar, faiz indirimleri, döviz kurlarındaki değişimler uluslararası piyasaların etkilenmesine neden olacaktır. Grafik 1. de görüldüğü gibi Eylül 2019 tarihinde 2,25% iken, Aralık 2019 tarihinde 1,75% düşerek son yıllarda alınan en düşük faiz indirimi kararı olmuştur.

Grafik 1. ABD, COVID-19 Öncesi Faiz Oranları

Grafik 2. ABD, COVID-19 Öncesi Enflasyon Oranları

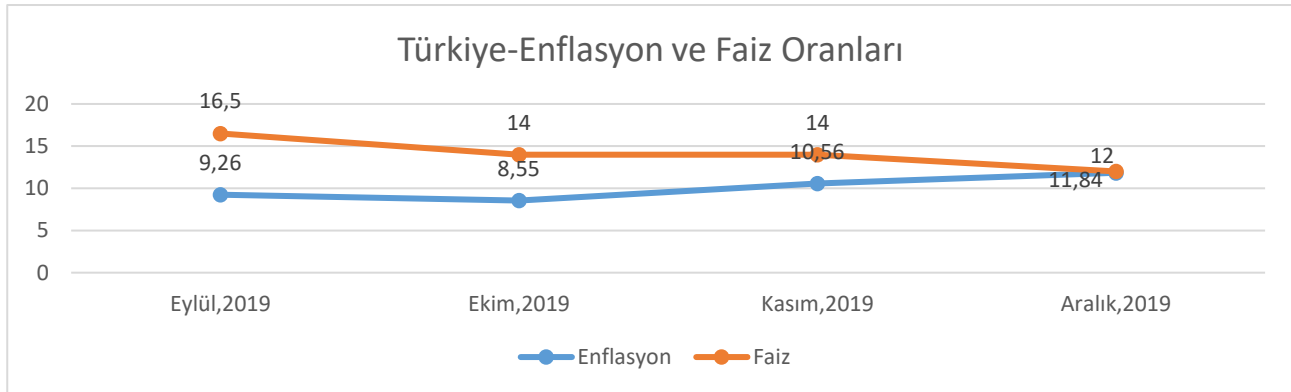
ABD ekonomisi belirlenen büyüme hedefinin altında kalarak enflasyon oranlarının giderek artması yıllık % 2.3 büyüme ile bir önceki yıla göre yavaşlamaktadır. Hedeflenen oranın altında kalması da yaşanan ticari gerilimler ve sermaye yatırımlarına yapılan azalmalar etkili olmaktadır. Sermaye yatırımlarına yapılan bu azalma istihdam ve tüketici harcamaları için bir risk unsuru oluştururken ekonomiyi yeniden canlandırmak için gerek ticari anlaşmalar gerekse ucuz borçlanma maliyetlerine gidilmesi ekonomiyi desteklemektedir. Koronavirüsün dünya çapında bir pandemi olarak ilan edilmesinin ardından ABD ve Çin'in mal ve hizmet ithalatı yapması da güç duruma geleceğinden enflasyon oranlarında artış gözlenmektedir. Enflasyondaki bu artış FED'in faiz oranlarındaki artışı duraklatmasına sebep olurken küresel anlamda büyümenin yavaşlaması ve ticaret yatırımlarının azalmasıyla birlikte FED'in faiz indirimi kararı aldığı gözlenmektedir. Koronavirüsün etkisinin eğlence, turizm, restoran gibi harcamalarda daralma göstermesiyle enflasyon oranlarındaki artışın Eylül ayında % 1.7'den, yıl sonunda % 2.3'e gelmesi FED'in faiz indirimi kararı almasını destekler hale gelmektedir.

3.2.2. Türkiye'de Covid-19 Öncesi Ekonomi

2019 başından beri Amerika ve Çin'in içinde olduğu restleşme yıl boyunca piyasalarda gelip giden tutarsızlıklara neden olmuştur. Küresel ekonomi politikalarına ilişkin belirsizlikleri yüksek seyretmesi ve yavaşlama eğiliminin derinleşmesi durumunda kısıtlı politika alanlarını ve aşağı yönlü risklerin ağırlıklı olabileceğini işaret etmektedir. Türkiye'nin küresel ekonomiye yönelik risklerin artmasına ve enflasyon hedeflerinin uzak seyretmesine neden olmuştur. Dünyadaki önemli Merkez bankaları normalleşme adımlarını sonlandırarak gevşek politikalara dönüşünü beraberinde getirmiştir. FED, temmuz, ekim ve eylül aylarında 25'er temel puanlık iskonto yaparak siyaset faizini yüzde 1,50-1,75 aralığına getirdi, repo piyasasındaki ihalelerle de bilançosunu yeniden büyümeye başladı. Çoğu gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin merkez bankaları da faiz iskontosu hususunda FED'in arkasından giderken, TCMB ise son 4 toplantıda gerçekleştirdiği 1200 temel puanlık iskontoyla siyaset faizini yılbaşında bulunduğu yüzde 24 düzeyinden yüzde 12'ye getirdi (Yakışan ve Kahveci, 2019). Yapılan faiz indirimleri ekonomiyi canlandırmada yetersiz kaldı.

Döviz kurlarını incelediğimizde 2018 yılsonunda 5,29 olan Dolar kuru, 26 Aralık 2019'a geldiğimizde 5,93'e, 6,05 TL olan Euro, 6,59 TL'ye yükseldi.2019'da Dolara karşı %12,1, Euro'ya karşı %9 oranında değer kaybetmiştir. Ekonomik büyüme açısından bakıldığında GSYH, Türkiye'de 2018 yılında 784 milyar \$'dı. 2019 yılının sonlarına gelinmişken, TÜİK tarafından ilk 3 çeyreği açıklanan GSYH ise toplam 548 milyar \$. 2018 ve 2019 yıllarını Türkiye ekonomik büyüklüklerini ilk üç çeyrek olarak karşılaştırdığımızda ise 2018'in ilk 3 çeyreğinde 602,2 milyar \$ olan GSYH, 2019 yılının ilk 3 çeyreğinde 2018'e göre %9 azalmış durumda (Yüksel,2019).

Enflasyon 6,46 puan azalarak %9,26'ya gerilemiştir. Daha sonra enflasyonda tek haneli rakamlara iniş Eylül ve Ekim aylarında, Kasım ve Aralık aylarında ise çift haneli rakamlara ulaşmıştır (Grafik.3). Enflasyonun gerilediği aylarda bir önceki aylardan gelen yüksek baz tesirinin yanı sıra Türk lirasının yakın periyottaki stabilizasyon seyri, enflasyon beklentilerindeki iyileşme koşullarına etkili olmuştur. Enflasyon Kasımda, %0,38 artarken, yıllık bazda %10,56 oldu. 2019 sonunda ise enflasyon %11,84 oranında artış göstermektedir. Türkiye'de giderek yükselen enflasyon düşük büyümeyi, fiyat istikrarının sağlanamamasını ve faizlerin artmasını beraberinde getirmektedir. Enflasyonun yükselen ivmesi için geçici çözümler yerine kalıcı çözümler bulmaya itmektedir.

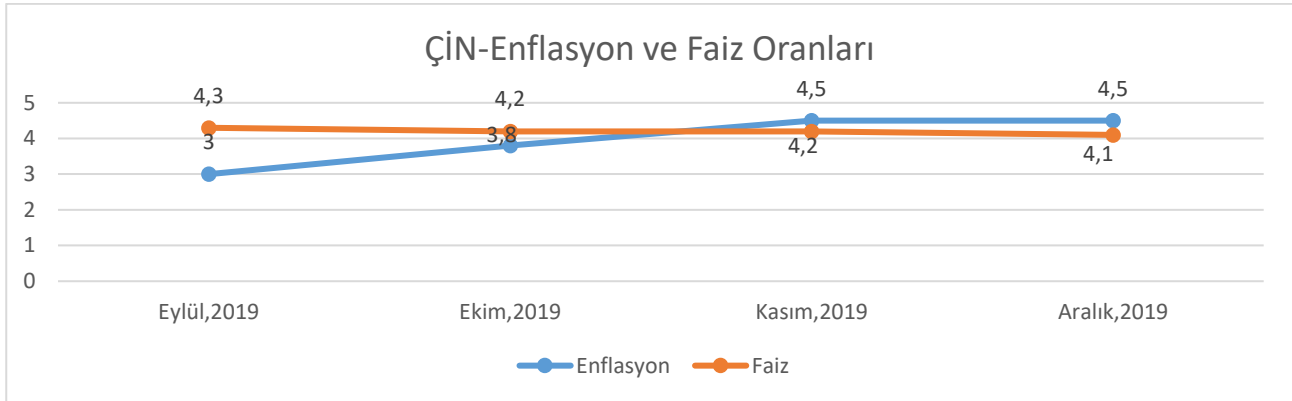

Grafik 3. COVID-19 Öncesi Türkiye'nin Enflasyon ve Faiz Oranlar

3.2.3. Çin'de COVID-19 Öncesi Ekonomi

Enflasyon oranı Çin'de 2019 yılında enflasyonu yüzde 2.9'u gösterdi. Temel enflasyon indikatörü olan Tüketici Fiyatları Endeksi'nin (TÜFE) Çin'de geçen yıl yüzde 2,9 artış gösterdiği ve hükümetin yüzde 3 olarak belirlediği amaç çerçevesinde kaldığı ifade edildi (Son Dakika.com,2020). Çin'de enflasyon gıda fiyatlarının artışıyla son yılların en yüksek seviyesinde seyretmektedir. Afrika domuz veba salgını sonrası artan domuz fiyatları gıda fiyatlarının yükselmesine sebep olurken Ekim ayı enflasyon oranı %3'lere ulaşmıştır. Kasım ayı enflasyon oranının %4.5'lere yükselmesi ise 2012 yılından beri görülen en yüksek enflasyon oranıdır. Çin'de durdurulamayan, siyasi açıdan hassas olan gıda fiyatları enflasyonda artışın en büyük nedeni olurken Çin hükümeti zayıflayan sanayiye güçlendirerek üretimi artırmak istemiş ve enflasyon oranlarında azalma beklentisi içine girmişlerdir.

Enflasyon oranlarındaki artışın önüne geçmek isteyen Çin Merkez Bankası (PBOC), faiz indirimine gitmektedir. Son 30 yılın en az büyümesini belirten Çin'de Merkez Bankası ekonomiyi desteklemek gayesiyle 2015'ten günümüze ilk defa faiz iskonto etti (HaberTürk,2019). Yavaşlayan ekonomiyi canlandırmak, sanayi üretiminde yeniden güçlenmek ve yatırımları artırmak için faiz indirime giden Çin Merkez Bankası enflasyonda düşüşü hedeflemektedir. Fakat dünyanın en büyük ikinci ekonomisinde yer alan Çin'de başlayan ve küresel bir salgın haline alan koronavirüs salgını sonrası Çin 'de küresel ticarete de endişeler giderek artmaktadır. Dünyada büyük önem arz eden firmaların Çin' de mağazalarını kapatmasıyla ekonomi yavaşlamaya başlamıştır. Çin ekonomisinin büyüklüğü, iş gücünün bolluğu ve ucuzluğu yabancı yatırımcılar için en çok tercih edilen yer olurken artan Covid-19 salgını bu durum için bir tehdit haline gelmiş ve Çin Merkez Bankası faizlerde indirim kararı almıştır. Bununla birlikte PBOC hem yabancı yatırımcıları yeniden çekmek hem de ülke ekonomisinde büyümeyi yeniden artırmak için faiz indirimi kararı alarak endişeleri azaltmak istemektedir. Faiz indirimi kararı Grafik 4'de olduğu gibi yılın son ayında sabit bir şekilde devam ettiği görülmektedir.

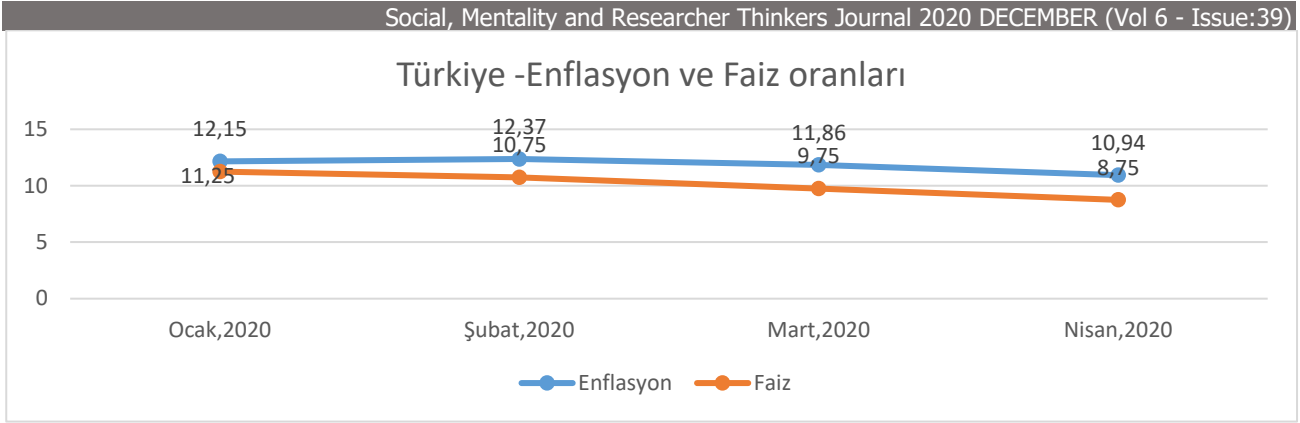

Grafik 4. COVID-19 Öncesi Çin'in Enflasyon ve Faiz Oranları

3.3. ABD, Çin ve Türkiye'nin Covid-19 Salgını Sonrası Enflasyon ve Faiz Oranları

3.3.1. Türkiye'de Covid-19 Sonrası Ekonomi

Nisan 2020'nin ilk haftası itibariyle net Merkez Bankası rezervleri sadece 26 milyar \$ olarak gerçekleşmiş, bunun 25 milyar doları yerli bankalardan alınmıştır. Bütçe açığı GSYİH'nın %5'ine yakındır ve cari hesap açığı GSYİH'nın %6,5'i kadardır. Hisse senedi ve tahvil piyasasında 3,4 milyon dolarlık artış yaşanmıştır. Merkez Bankası 17 Mart tarihinde faiz oranını 100 baz puan düşürerek %10,75'ten, %9,75'e indirilmesine karşın OECD ülkeleri arasında faiz rasyosunun en çok olduğu ülke konumundadır. Grafik.5'de de görüldüğü gibi enflasyon Ocak ve Nisan ayları arasında hep bir düşüş, faizde de düşme sürekliliğini sürdürmektedir. Enflasyon ve faiz oranlarındaki dengesizlik sonucu ekonomide sıkıntılar yaşandığı açıkça bellidir ve COVID-19 salgının etkileri uzun süreli hem dünyada ve Türkiye'de devam edeceği görülmektedir.

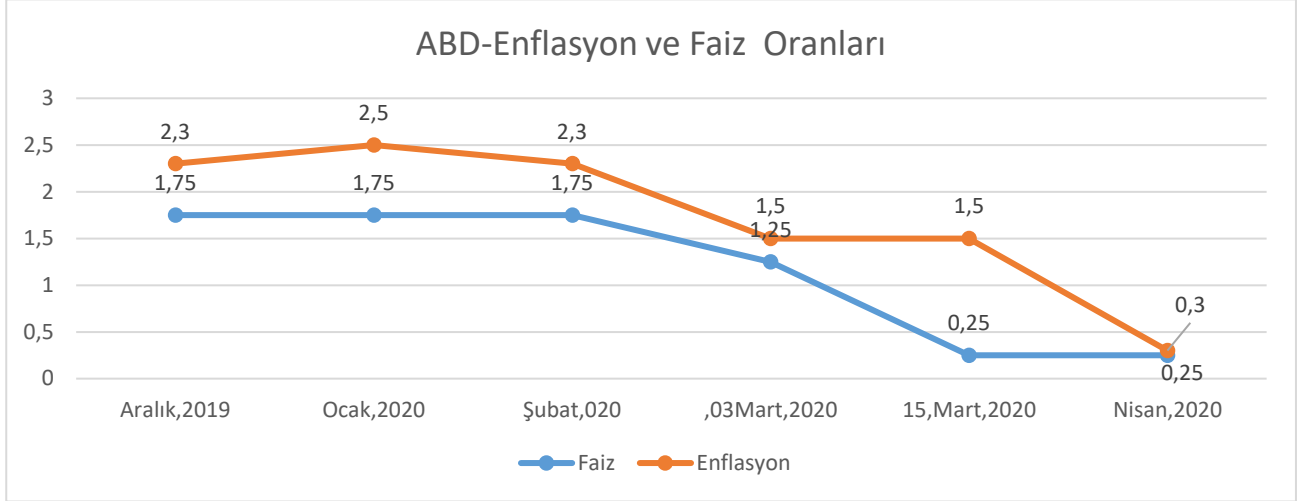

Grafik 5. Covid-19 Sonrası Türkiye'nin Enflasyon ve Faiz Oranları

3.3.2. ABD'de Covid-19 Sonrası Ekonomi

Covid-19 salgınının hızla yayılması insan yaşamında ve etkilenen ülkelerin ekonomilerinde endişeleri giderek artırmaktadır. Dünyanın üretim merkezlerinden olan önemli fabrika ve firmaların kapanışları ülkeler için ekonomik açıdan küresel ticaret zincirinin bozulmasına neden olmaktadır. Dünya ekonomisi için çok önemli bir yere sahip olan finansal piyasalarda son yıllardaki en büyük dalgalanmaların yaşanması ülkeler için bir tehdit unsuru haline gelmektedir. Tedarik zincirleri fabrikaların kapanmasına neden olurken bu da ekonomi de arz sorununa yol açmaktadır. Dünyanın en büyük ekonomisine sahip olan ABD'de salgına karşı alınan önlemler kapsamında küçük firmaların kapanmak zorunda olması işsizliği doğururken halkın gelirlerini kaybetmesi de talebi azaltmaktadır. Bununla birlikte ülkede yaşanan arz-talep şoku, düşüşteki petrol fiyatlarının bir günde %30 düşmesi, küresel ticarete hisse senetlerinin son yıllarda artış göstermesiyle artan koronavirüs salgını sonrası hisse senetlerinde panik oluşmasına neden olmaktadır. Covid-19, dünya çapındaki tüm finansal piyasaları etkiledi, özellikle hisse fiyatları eğilimi önemli ölçüde ve sürekli düştü. Bu durumun yaşandığı finansal piyasalar arasında Amerika'dan Dow Jones ve S&P'nin her ikisi de ABD'deki çeşitli şirketlerin hisse fiyatlarını dikkate alarak %20'nin üzerinde düştüğünü " belirten gerçeği destekledi (Sansa,2020). Bu durum küresel ekonomi de ciddi etkilerin olacağına bir göstergesi haline gelmektedir. Dünyanın önde gelen borsalarında %30'lara yakın değer kayıplarının yaşanmasıyla ülkeler ekonomik hayatlarını destekleyici politikalar uygulamaya başlamaktadır.

Covid-19'un etkilemiş olduğu Avrupa ülkeleri ve ABD, ekonomik olumsuzluklara karşı ilk olarak akla gelen duruma sarıldılar: Merkez bankalarının faiz azaltması. Bu yeterli olmadığından dolayı para basılsın önerileri sunulmaya başlandı. Ayrım şudur. Faizlerin düşürülmesi kredileri hesaplı hale getirir. Fakat kişiler işini yitirirken bu durum yeterli değildir. Para basıp dağıtılması düşüncesi önem kazandı.(Pınar, 2020). ABD Merkez Bankası (FED), beklentiler doğrultusunda faizi değiştirmeyerek yüzde 1,50-1,75 aralığına sabitledi. FED' in bu kararıyla mevcut faiz oranlarının ekonomiyi desteklemek için yeterli görüldüğü vurgulanmaktadır. ABD Merkez Bankası(FED), salgının iktisadi etkilerine ilişkin endişelerin artmasıyla Açık Piyasa Komitesi (FOMC) ile toplantı kararı aldı. Toplantı sonrası FOMC 'nin verdiği karar Grafik 6'da da görüldüğü üzere politika faizini 3 Mart tarihinde 50 baz puan indirerek % 1,25 olarak kararlaştırıldı. Covid-19 salgınının orta vadede büyük riskler oluşturacağı endişesi artarken FED acil kodu ile toplanarak faizleri 15 Mart itibariyle %0,25'e çekti. FED' in negatif faiz uygulaması ile dolar kuru anlık olarak düşüşe geçmiş olsa da koronavirüs nedeni ile yatırımcıların nakite yönelmesi kuru yeniden güçlendirmiştir. Mart ayında iki kez faiz indirimine giden FED Nisan ayında faizleri sabit tutmuştur. Gelişmiş birçok ülke de faiz oranları enflasyon beklentilerine göre şekillenir.

Grafik 6. COVID-19 Sonrası ABD'nin Enflasyon ve Faiz Oranları

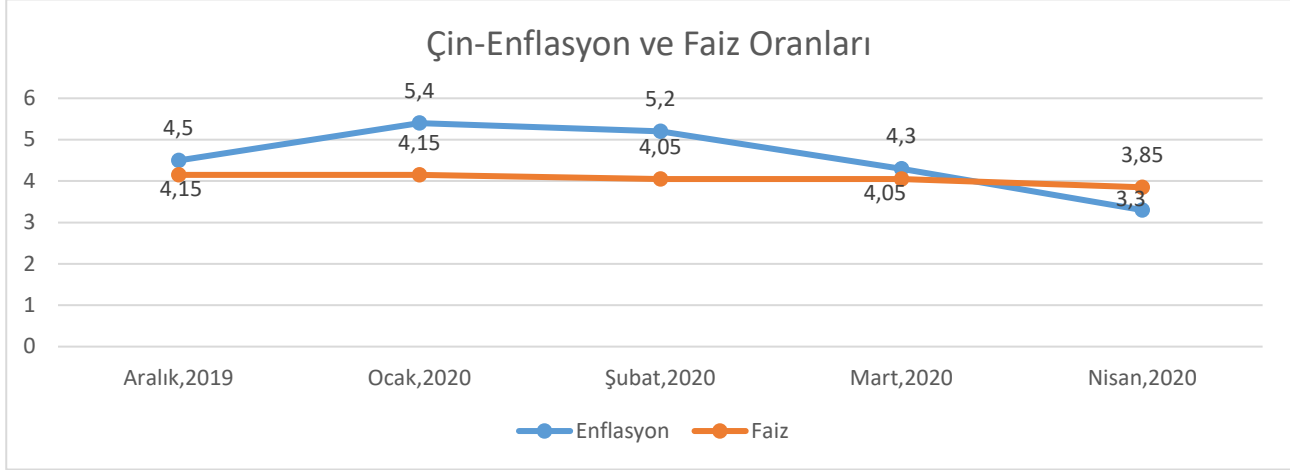
ABD'de enflasyonu yıllık bazda beklentilerin üzerinde yükseldi ve ABD'nin ekonomiyi korumak için aldığı kararlardan biri parasal genişlemeye giderek enflasyonda düşüşü hedeflemektedir. Virüsün hızla yayılmasından en çok etkilenen ABD'de yeni yıl itibariyle enflasyon Ocak ayında %2,5 artış göstermiştir. Şubat ayına gelindiğinde aylık bazda %0,1 artarken yıllık bazda beklentilerin üzerinde %2,3 yükseldi. Amerikalı tüketicilerin yaşam maliyeti Mart ayında Şubat ayına göre yüzdelik olarak 0,4 azaldı ancak yıllık bazda %1,5 arttı. ABD'nin Gayri Safi Yurtiçi Hasılası (GSYİH) 2008 mali krizden bu yana görülen en büyük daralmayı yaşadı ve ABD'de petrol fiyatlarının eksi rakamlara indiği Nisan ayında enflasyon %0,3'le rekor seviyeler görüldü.

3.3.3. Çin'de Covid-19 Sonrası Ekonomi

Dünyanın en büyük ikinci ekonomisine ehil olan Çin'de salgının ekonomik etkileri hızla belirginleşmeye başladı. Dünya ticaretinin neredeyse merkezi olan Çin'de üretim durma noktasına geldi. Salgın Çin'in iç talebi üzerinde büyük bir etkiye neden olurken dünya genelinde de dış talep de önemli bir düşüş oldu. Çin'de yaşanan petrol fiyatlarındaki sert düşüş ekonomilerini petrol gelirlerinden sağlayan diğer ülkelerin paralarında değer kayıplarına neden oldu.

Salgının hızla yayılması, ithalat ve ihracatta yaşanan kısıtlamalar, teknoloji ürünlerindeki düşüş gibi birçok unsur Çin'in Ocak ayı başından itibaren 140 milyar dolar ekonomik zarara uğramasına neden oldu. Salgının başladığı Çin'de artan vaka sayısı ile birlikte alınan tedbirler kapsamında Ocak ayı enflasyon oranı %5,4 yükselerek son 9 yılın en yüksek seviyesine ulaştı. Bulgumuz, Çin'in, on iki haftalık salgın sonrası dönemde çevrimdışı tüketim yoluyla tüm ülkenin 2019 GSYİH' sının % 1,2'sini kaybettiğini ve birçok ülkenin aynı deneyimi yaşamaya başladığı için etki büyüklüğüne ilişkin bilgilendirici bir basketbol sahası tahmini sağladığını gösteriyor. (Chen, Qian and Wen, 2020). Ülke ekonomisi geçen yılın son çeyreğinde yıllık bazda %6, çeyreklik bazda % 1,5 büyüme kaydederken, 2020 yılında ülke de gayrisafi yurt içi hasıla (GSYİH), ilk çeyrekte yıllık %6,8 geriledi (Ensonhaber.com,2020). Tüketici fiyatlarındaki artış gıda fiyatlarının etkisiyle Çin Merkez Bankası (PBOC)'nın %3'lük hedefini aşarken, Şubat ayı enflasyon rakamı %5,2'ye ulaşmıştır. Salgının üretimi aşağı yönlü baskı yapmasıyla Nisan ayına ilişkin Çin enflasyon beklentilerinin altında kalarak %3,3 olarak belirlenmiştir.

Salgın küresel tedarik zincirini olumsuz etkilerken, Çin'deki fabrika ve iş yerlerinde aksamaya sebep oldu. Çin Merkez Bankası (PBOC) koronavirüs salgının yarattığı olumsuz etkiyi hafifletmek için faiz oranı 10 baz puan düşürerek %4,15'ten %4,5'e indirdi. Mart ayında faiz oranlarını sabit tutan PBOC, yaklaşık otuz yıl sonra ilk kez ekonomik küçülme yaşayan Çin'de virüsten etkilenen ekonomiyi canlandırmak için faiz oranını 20 baz puan düşürerek %3,85 seviyesine indirdi. Böylelikle yatırımcılar virüsün üstesinden gelmekte zorlanan küçük işletmeler için parasal genişleme ve mali destekte bulunabilecektir.

Grafik 7. Çin COVID-19 Sonrası Enflasyon ve Faiz Oranları

4. SONUÇ

Salgın her üç ülke içinde ekonomik olarak ciddi etkilerde bulunmuştur. Bu etkilerin hafifletilmesi için faiz oranlarında gerekli ayarlamalar yapılmış olsa da hizmet sektöründeki aksamalar ile ticaret yollarının aksaması, dünyada birbirine bağlı olan ekonomik sistemin daralmasına yol açmıştır. Bu aksaklıkların gelişmiş ülkelerden başlamak üzere ayağa kalkması gerekmektedir. Birleşmiş Milletlerin küresel ekonomik raporlarda belirttiği üzere dünyada ekonominin ortalama %5, 2021 yılında ise %3.4 küçüleceği hesaba katıldığında hanehalkları başta olmak üzere şirketlerin ve devletlerin durumu daha da zorlaştırıcı tebirlere gidilebileceğini akıllarından çıkarmamaları gerekmektedir. Her krizin bir fırsat olduğunu düşünmekle birlikte başta çevresel etkilerdeki azalış gibi olumlu birtakım pozisyonlarında oluştuğunu söylemek, hatta tüketim azalması ile birlikte insanların daha dikkatli davranmaları ve farkındalıktaki artışlardan bahsetmek iyimser bir yaklaşım olacak geleceğe daha umutlu bakılmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Alpago, H. & Oduncu Alpago, D. (2020). 'Koronavirüs Salgınının Sosyoekonomik Sonuçları', *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 8: 99-114.
- Baker, S. R., Bloom, N., Davis, S. J., & Terry, S. J. (2020). 'Covid-Induced Economic Uncertainty (No. w26983)', *National Bureau of Economic Research*.
- Bal, E. (2020). 'Koronavirüs Dünya ve Türkiye Ekonomilerini Nasıl Etkileyecek?,' *Evrensel*. 31 Mart 2020'de <https://www.evrensel.net/haber/400974/korona-virus-dunya-ve-turkiye-ekonomilerini-nasil-etkileyecek> adresinden alındı.
- Barua, S. (2020). 'Understanding Coronanomics: The Economic Implications Of The Coronavirus (Covid-19) Pandemic', *Munich Personal RePEc Archive*, 1-44. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3566477>
- BBC (2019). 'ABD Merkez Bankası Faiz Oranlarını İkinci Kez 0,25 İndirdi', *BBC*. 13 Ekim 2020'de <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49735116> adresinden alındı.
- Çakmaklı, C., Demiralp, S., Yesiltas, S., & Yildirim, M. A. (2020, April). 'Macro and Financial Policy Responses for Turkey in Its Fight Against Covid-19', *In Koç University-TUSIAD Economic Research Forum Working Papers* (No. 2011).
- Caracciolo, G., Cingano, F., Ercolani, V., Ferrero, G., Hassan, F., Papetti, A., & Tommasino, P. (2020). 'Covid-19 And Economic Analysis: A Review Of The Debate', *Literature Review*, 1, 1-13.
- Carlsson-Szlezak, P., Reeves, M. & Swartz, P. (2020). 'What Coronavirus Could Mean For The Global Economy', *Harvard Business Review*, 1-10.

Chen, H., Qian, W. & Wen, Q. (2020). 'Consumption Effect of Covid-19 Outbreak: Learning from the Use of High Frequency Processing', *Luohan Academy*. 13.10.2020'de <https://www.luohanacademy.com/frontiers/00d2c3eacfa38705> adresinden alındı.

Dağlı O.(2020). 'Koronavirüs Salgını ve Çin-Afrika İlişkilerine Olası Etkileri', *AFAM*. 26 Mart 2020'de <https://www.afam.org.tr/wp-content/uploads/2020/03/Koronavir%C3%BCs-ve-%C3%87in-Afrika-%C4%B0li%C5%9Fkilerine-Olas%C4%B1-Etkileri.pdf> adresinden alındı.

Dietrich, A., Keuster, K., Müller, G. J., & Schoenle, R. (2020). 'News and Uncertainty about Covid-19: Survey Evidence and Short-Run Economic Impact', *FRB of Cleveland Working Paper* No. 20-12 <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3573123>.

Falakaoğlu, B. (2020). 'Dolar 6.152'i Aştı, Altın Rekor Kırdı, Virüs ve Savaş Cebimizi Vuruyor', *Evensel*. 25 Şubat 2020'de <https://www.evrensel.net/yazi/85804/dolar-6-15i-asti-altin-rekor-kirdi-virus-ve-savas-cebimizi-vuruyor> adresinden alındı.

Fernandes, N. (2020). 'Economic Effects of Coronavirus Outbreak (Covid-19) on the World Economy', *Available at SSRN 3557504*. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3557504>.

Habertürk.com (2019). 'Çin Merkez Bankası 4 Yıl Sonra İlk Kez Faiz İndirdi', 13 Ekim 2020'de <https://www.haberturk.com/cin-merkez-bankasi-4-yil-sonra-ilk-kez-faiz-indirdi-2541248-ekonomi> adresinden alındı.

Hevia, C. & Neimeyer, P. A. (2020). 'A Perfect Storm: COVID-19 in Emerging Economies', *VOXEU CEPR*. 13.10.2020'de <https://voxeu.org/article/perfect-storm-covid-19-emerging-economies> adresinden alındı.

InvestAZ (2020). 'Koronavirüsü'nün Finansal Piyasalara Etkisi', *InvestAZ*. 11 Mart 2020'de <https://www.investaz.com.tr/blog/corona-korona-virusunun-finansal-piyasalara-etkisi/> adresinden alınmıştır.

Işık, A. (2020). 'Benzersiz Kriz Ekonomide Hasar Bırakacak', *DW*. 17 Mart 2020'de <https://www.dw.com/tr/benzersiz-kriz-ekonomide-hasar-b%C4%B1rakacak/a-52809850> adresinden alındı.

Karacaer Ulusoy, M. (2020). 'FED, Koronavirüs, Parasal Genişleme Politikalar', *SDE*. 09 Nisan 2020'de <https://www.sde.org.tr/merve-karacaer-ulusoy/genel/fed-koronavirus-parasal-genisleme-ve-politikalar-kose-yazisi-16668> adresinden alındı.

Liu, Z. & Hu, B. (2020). 'China's Economy under Covid-19: Short-Term Shocks and Long-Term Changes', *Modern Economy*, 11(4), 908-919. <https://doi.org/10.4236/me.2020.114068>.

Ma, C., Rogers, J. H., & Zhou, S. (2020). 'Global Economic and Financial Effects of 21st Century Pandemics and Epidemics', *Available at SSRN*. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3565646>

Maital, S. & Barzani, E. (2020). 'The Global Economic Impact of COVID-19: A Summary of Research', *Samuel Neaman Institute for National Policy Research*.

Makridis, C. & Hartley, J. (2020). 'The Cost of Covid-19: A Rough Estimate of the 2020 US GDP Impact', *Special Edition Policy Brief*. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3570731>

Mann, C. L. (2020). '8 Real and Financial Lenses to Assess the Economic Consequences of Covid-19', *Economics in the Time of COVID-19*, 81.

Ozili, P. K. & Arun, T. (2020). 'Spillover of Covid-19: Impact on the Global Economy', *Available at SSRN 3562570*. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3562570>

Pınar, A. (2020). 'Korona Pozitif Faiz Negatif', *SDE*. 13 Ekim 2020 tarihinde <https://www.sde.org.tr/abuzer-pinar/genel/corona-pozitif-faiz-negatif-kose-yazisi-16531> adresinden alındı.

Qiu, Y., Chen, X. & Shi, W. (2020). 'Impacts of Social and Economic Factors on the Transmission of Coronavirus Disease (Covid-19) in China', *Journal of Population Economics*. <https://doi.org/10.1101/2020.03.13.20035238>

Ruiz Estrada, M. A. (2020). 'Covid-19: Economic Recession or Depression?', *Available at SSRN 3575881*. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3575881>

Sağlam, M. (2020). 'Koronavirüs Türkiye Ekonomisine Nasıl Etkileyecek?', *Sözcü*. 17 Mart 2020'de <https://www.hangikredi.com/bilgi-merkezi/koronavirus-turkiye-ekonomisini-nasil-etkileyecek/> adresinden alındı.

Sansa, N. A. (2020). 'The Impact of the Covid-19 on the Financial Markets: Evidence from China and USA', *Electronic Research Journal of Social Sciences and Humanities*. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3567901>

Son Dakika.com (2020). 'Çin'in 2019 Yılı Enflasyonu Yüzde 2.9 Oldu', 13 Ekim 2020 tarihinde <https://www.haberler.com/cin-in-2019-yili-enflasyonu-yuzde-2-9-oldu-12801071-haberi/> adresinden alındı.

Soydan, B. (2020). 'Altını Sadece Korona Değil ABD Seçimi ve Eksi Faiz De Yükseltiyor', *Bağımsız İnternet Gazetesi*. 20 Şubat 2020'de <https://t24.com.tr/yazarlar/baris-soydan/altini-sadece-korona-degil-abd-secimi-ve-eksi-faiz-de-yukseltiyor,25627> adresinden alındı.

Sukharev, O. S. (2020). 'Economic Crisis As a Consequence Covid-19 Virus Attack: Risk and Damage Assessment', *Quantitative Finance and Economics*, 4(2), 274-293. <http://dx.doi.org/10.3934/QFE.2020013>

Suresh Lal, B. (2020). 'Health and Economic Shock of Covid-19', *International Journal of Multidisciplinary Research and Development*, 7(4), 6-12.

TCMB, (2013). 'Enflasyon ve Fiyat İstikrarı', 13.10.2020'de https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/06084069-3751-44a3-ba98-fc5a65b908ba/Enflasyon_FiyatIstikrari.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-06084069-3751-44a3-ba98-fc5a65b908ba-m5lk8Dx adresinden alındı.

Yakışan, B. & Kahveci, Z. (2019). "'Finansal Piyasalarda 2019 Böyle Geçti', *AA*. 13 Ekim 2020'de <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/finansal-piyasalarda-2019-boyle-gecti/1676858> adresinden alındı.

Yatırım Kredi (2020). 'Faiz Artarsa veya Azalırsa Ekonomi Nasıl Etkilenir?', 11 Şubat 2020'de <https://www.yatirimkredi.com/faiz-artarsa-veya-azalirsa-ekonomi-nasil-etkilenir.html> adresinden alındı.

Zhang, D., Hu, M., & Ji, Q. (2020). 'Financial Markets Under the Global Pandemic of Covid-19', *Finance Research Letters*. <https://doi.org/10.1016/j.frl.2020.101528>

<https://p.dw.com/p/3ZaFm>

<http://www.ensonhaber.com>